

Huilende wolven bij maanlicht

Op wildsafari in de Apennijnen

Valeria stuurt wolvengehuil via een megafoon de vallei in. Het duurt niet lang tot de wolven antwoorden. Een intens geluid. Ze zijn er! We kunnen ze niet zien, maar we voelen hun aanwezigheid. Het licht van de maan valt over de bergen en de wolven laten blijken dat we niet welkom zijn.

TEKST & FOTO'S FRANK PETERS

Een dag eerder neemt berggids Valeria Roselli ons mee op een onvergetelijke tocht door het Nationaal Park Abruzzo, Lazio e Molise in de Italiaanse Apennijnen. Het is maart en er ligt nog sneeuw op de toppen rond het meer van Barrea. Een dun laagje rijp heeft zich vastgeklampt aan grassprietten en dorre bladeren op het pad richting ons eerste uitzichtpunt. Onderweg stuiten we op de resten van een paard. "In dit gebied hebben wolven een unieke jachtmethode ontwikkeld", vertelt Valeria. "Ze drijven hun prooidieren naar de rand van een afgrond totdat ze vallen. Daarna slaan ze definitief toe. Het zijn heel slim-

me dieren." Hoogstwaarschijnlijk was dit ook het tragische lot van dit paard, waarvan de botten als de onderdelen van een ontmantelde motor door elkaar heen liggen. Stille getuigen die ontzag inboezemen. In het park leven ongeveer tien roedels, die bestaan uit zeven tot negen wolven. "Maar pas geleden telde ik er elf bij elkaar. Dat is heel zeldzaam. Ze waren helaas ver weg op ongeveer 800 meter afstand, maar het was toch mooi om te zien". Valeria heeft ze ook van heel dichtbij waargenomen. "Ik was op zoek naar sporen en keek even op. Recht in het gezicht van een wolf!" Op de uitkijkplaats hebben we een gewel-

dig uitzicht over het meer. Er hangt mist boven het water. De vroege morgenzon scheert langs de bergen. Met de verrekijker van Valeria turen we naar het landschap. We zien een vos, herten en paarden.

Met uitsterven bedreigd

In 2011 is voor het laatst onderzoek gedaan naar de wolvenpopulatie. Sindsdien is die populatie stabiel, zo blijkt uit waarnemingen. Beren zijn wel in gevaar. Ondanks de geboorte van elf jongen in 2019 zijn er van de marsicaanse bruine beer, een ondersoort van de bruine beer die in het gebied al eeuwen geïsoleerd leeft, nog maar vijftig over.

← Zonsondergang boven Terraegna-vallei. In de achtergrond Monte Marsicano, met 2245 meter de hoogste berg rond het dal.

↗ Wolvenspoor.

Hoewel deze beren zich normaal gesproken nauwelijks laten zien, is er toch één beroemd exemplaar: Mario. Hij haalde de nationale tv-zender en heeft meer dan 18.000 views op Youtube. Mario is een groot mannetje dat had geleerd dat hij voedsel kon vinden in het dorp Villa Vallelunga. Op een zomernacht in 2017 drong hij een huis binnen en at in de keuken een maaltijd op. Toen de heer des huizes op het gestommel af kwam en de beer zag, wekte hij zijn familie en begon herrie te maken om Mario weg te jagen, maar de beer bleef in de keuken. Uiteindelijk reageerde Mario wel op een waarschuwingsschot van een opgeroepen parkwachter en vluchtte het huis uit. "Pas geleden is hij in een straat in mijn dorp Pescasseroli gesignaleerd, dus hij heeft nog niet veel geleerd", lacht Valeria die voor de duivel niet bang is. "Ooit ben ik tijdens een wandeling met een groep mannen een beer tegengekomen. Een mooie beer, groot en met een prachtige, glazende vacht. De beer bewoog een beetje naar voren. De mannen werden lijkbleek, maar ik ben rustig blijven kijken en uiteindelijk vertrok de beer." Valeria adviseert om bij een ontmoeting met een marsicaanse beer in eerste instantie niets te doen, in tegenstelling tot andere berensoorten die je juist moet afschrikken.

Leven met wolven

Wolven zijn niet gevaarlijk voor mensen. Valeria heeft wel een verklaring voor het angstbeeld dat bestaat en dat komt niet alleen uit sprookjes. "Wolven aten de kadavers van mensen op de talrijke slagvelden die Europa heeft gekend. Dat is geen fijn beeld. Ze kruisten zich ook met honden, waarvan de nakomelingen agressiever werden, maar ik heb hier nog nooit verhalen gehoord dat wolven mensen aanvielen." Vee is echter niet veilig. Boer Claudio di Domenico uit Villetta Barrea verloor vorig jaar zes schapen en één koe. Als hij geen voorzorgsmaatregelen zou treffen zouden dat er nog veel meer zijn. 's Nachts gaan de kalveren, drachtige koeien en schapen terug op stal. "De andere koeien kunnen zichzelf vrij goed beschermen door dicht bij elkaar te gaan staan en naar achteren te trappen bij een aanval", vertelt hij. Op de oude boerderij warm ik een beetje op in de vroege lentezon. Op de boerderij

↑↑ Herten in het bos boven het Lago di Barrea.

↑ Wolfenpoep met haren van een prooidier. Hieruit kan Valeria aflezen om welk prooidier het gaat en hoe de conditie van de wolf is.

hangt een aangename rust. Vader Vincenzo doet het ook rustig aan. We wisselen een paar blikken uit. Hij lacht. Een man op leeftijd met een verweerde kop, maar toch fris en heel fotogeniek. Van Claudio krijgen we in het kleine winkeltje zijn eigen Monte Greco-kaas voorgeschoteld. Buiten drinkt een oud paard uit een afbrokkelend betonnen waterreservoir. Rond het erf lopen zes grote honden, die ook meegaan met de schapen op de bergweiden. De honden dragen een zogeheten *v'rcal* om hun nek. Dat is een zilvergrijs getinte metalen ketting met pinnen, die hen beschermt tegen een wolvenaanval.

Desondanks lukt het de wolven soms toch om een schaap te grijpen. "Afgelopen zomer, op een hete dag, lagen alle dieren te slapen", vertelt Claudio. "Toen één van de schapen wakker werd en een stukje ging lopen, werd ze gedood en opgegeten." Hoe tragisch ook, toch is hij trots op de wolven in het park. "Het zijn onze wolven, die hier al eeuwenlang leven. Ze horen hier thuis en zijn verweven met onze cultuur."

Poep en sporen

Tegen het einde van de middag starten we met een tocht van drie uur naar Rifugio Terraegna op 1780 meter hoogte. Onderweg pas-

↑ Luisteren naar huilende wolven bij maanlicht. Foto: Bruno d'Amicis

↑ Wolven op film.

seren we een cameraval waarop vooral mensen te zien zijn, maar af en toe ook wild. Valeria laat ons een filmpje met wolven zien. Ze kan er met veel passie over vertellen, maar waar ze nog enthousiaster van wordt is poep. Poep van edelherten, wilde zwijnen en knaagdieren doet haar hart sneller kloppen en van de uitwerpselen van beren en wolven wordt ze bijna lyrisch. Geen gids die zoveel over poep weet als Valeria Roselli. We staan een paar minuten stil bij een wolvendrol. "Je kunt er zoveel in zien. Wolven eten hun prooidieren met huid en haar op. Die haren vind je terug in hun ontlasting en zo kun je precies zien wat ze hebben gegeten, maar ook in welke conditie ze zijn." Haar oprechte toewijding is zo aanstekelijk, dat ik zelf ook een beetje van poep begin te houden.

Hogerop in de Terraegna-vallei binden we onze sneeuwschoenen onder en worden we getrakteerd op een prachtige zonsondergang. We hebben zicht op Monte Marsicano, met 2245 meter de hoogste berg boven de vallei, en lopen in een pastelgetinte wereld richting de berghut waar we bij maanlicht arriveren.

De hut stamt uit 1950 en werd gebouwd voor schaapherders, maar raakte langzaam in verval. In 2016 deed de organisatie Wildlife Adventures, waarvan Valeria deel uitmaakt, een aanvraag voor het realiseren van een verblijf. Door een investering van veertigduizend euro (dankzij een lening van Rewilding Europe Capital, een organisatie die projecten in verantwoord natuurtoerisme en ecologisch herstel ondersteunt) kunnen we nu bij een comfortabel haardvuur genieten van een Italiaanse maaltijd met lokale specialiteit: Scamorza-kaas.

Kruispunt van wild

Het is net licht, knetterkoud maar toch lekker. Boven ons een strak blauwe hemel. Onder ons sneeuw met een dun ijslaagje waar je soms doorheen zakt als een lepel die door het bovenlaagje van een goede crème brûlée breekt. Valeria neemt ons mee naar een boom die op een half uur lopen van de hut ligt. Beetje vreemd, want er staan genoeg bomen op nog geen vijf minuten afstand, maar dit is een bijzonder exemplaar. Met haar scherpe blik kijkt ze langs de bast en haalt er een haar vanaf. "Kijk, een berenhaar", zegt ze triomfantelijk en doet vervolgens voor hoe beren hun rug tegen de boom schuren. Beren plassen er tegelijkertijd bij om hun geur achter te laten. Dat laat Valeria overigens achterwege.

↑ Schedel van een paard. Het dier is ten prooi gevallen aan de wolven.

→ Sporen van een haas op Il Codone.

Het bijzondere is dat deze boom niet alleen op de berenroute ligt. Ook wolven laten er hun sporen achter, herten en reeën ruiken eraan, vossen schuren met hun zij langs de bast, dassen poepen er in de buurt en wilde zwijnen lopen er rustig aan voorbij. Het is een kruispunt van wild. National Geographic-fotograaf Bruno d'Amicis, die we later vandaag ontmoeten, en Umberto Esposito, de grondlegger van Wildlife Adventures en onze kok in de *rifugio*, hebben de boom een jaar lang gefilmd. Het resultaat is een video van bijna drie minuten met daarin de dieren die dit kruispunt passeren. Vandaag zien we helaas geen wolven of ander wild, maar we vinden wel talrijke sporen. "Het zien van wolven is geen garantie", zegt Valeria altijd aan geïnteresseerde bezoekers. "Ik wil de mensen graag iets leren over de natuur en ze zoveel mogelijk laten zien, maar de natuur volgt haar eigen pad. Respect en leren zijn veel belangrijker dan de natuur te willen beheersen en er eisen aan te stellen."

Topdag

Over de 'crème brûlée' wandelen we terug naar de hut en binden de sneeuwschoenen opnieuw onder. Na een warme kop thee stijgen we een stukje richting Il Codone (1929 m). Het landschap met de besneeuwde toppen van de Montagna Grande op de achtergrond en La Terratta (2208 m) als hoogste punt wordt steeds mooier. Ook zonder wild is het een prachtige tocht. Dit is het terrein waar Valeria zich thuis voelt. Met een glimlach en in een pittig tempo stijgt ze naar de top. Boven, waar we Bruno ontmoeten, kijken we ver uit over de Apennijnen. Eenmaal terug in het bos lopen we langs eeuwenoude beuken, die aan alle kanten behaard lijken te zijn. Vanuit de oksels van hun takken, aan de 'ouderarmen' en op hun stam groeien weelderige baardmossen als een vacht van kriebelende haren. "Hoe meer baard, hoe beter", vertelt Bruno. "Baardmossen zijn gevoelig voor luchtvervuiling. Als de lucht vervuuld raakt sterven ze af. Ze zijn

BERGWIJZER

Het nationaal park Abruzzo, Lazio e Molise ligt in de Centrale Apennijnen op twee uur rijden van Rome. Het park werd in de jaren 1920 opgericht om de lokale gemzen te beschermen, waarvan er toen nog dertig over waren (nu meer dan zeventhonderd). In het park leven verder wolven, beren, wilde zwijnen, edelherten, dassen en ander wild.

VERVOER

Vanuit Rome met een (huur)auto naar Pescasseroli is het snelst (2 uur). Je kunt ook de trein nemen van Roma Termini naar Roccasecca en met de taxi verder (3 uur) of met de bus (4 uur). Meer informatie: www.rome2rio.com/map/Rome/Pescasseroli

BESTE PERIODE

Voor wolven winter en late zomer. De meeste kans heb je in de vroege ochtend of bij het vallen van de avond. Voor beren zomer en herfst.

SLAPEN

Voor deze reportage sliepen we in Albergo Villino Quintiliani in Pescasseroli en in de bergen in Rifugio Terraegna (in de volksmond bekend als Bisegna). Beide te vinden op: www.europeansafaricompany.com onder accommodations.

WANDELING TERRAEGNA-VALLEI

- **Start:** Parkeerplaats langs SP17 richting Terraegna-vallei over onverharde weg.
- **Route:** Licht stijgend pad onderlangs het Macchia di Rose-massief tot Piano di Terraegna. Vervolgens nog een kleine 100 meter stijgen naar de pas van La Pietra del Principe (1800 m) en laatste stukje dalen naar Rifugio Terraegna (1780 m). Verder richting Valle della Fossa voor het bekijken van de boom van het kruispunt van wild, over dezelfde weg terug en bij de hut naar boven richting Il Codone (1929 m). Afdalen via beukenbos van Coppa della Genzana en Vallone Bruciato naar parkeerplaats.
- **Duur en hoogteverschil:** 6 uur, ↑↓ 700 m.

KAART

Parco d'Abruzzo, Mapped Iter Edizioni, 1:25.000

ONZE TIP

De Nederlandse organisatie European Safari Company, die samenwerkt met Rewilding Europe Capital, organiseert reizen naar het nationaal park en onderhoudt nauw contact met de gidsen Valeria Roselli en Umberto Esposito. De ESC ondersteunt toerisme die een bijdrage levert aan de lokale natuur en cultuur op verschillende plaatsen in Europa: www.europeansafaricompany.com

MEER WETEN?

www.parcoabruzzo.it

→ Valeria zoekt berenharen bij de boom van het kruispunt van wild.

↓ Rifugio Terraegna onder een fonkelende sterrenhemel en bij helder maanlicht.

vooral te vinden in dit soort natuurlijke oude bossen, waar bomen meer dan tweehonderd jaar kunnen worden. Sommige zelfs meer dan driehonderd jaar." De oudste boom in het nationale park is met 580 jaar ook meteen de oudste beuk ter wereld. "De bomen zijn belangrijk voor het ecosysteem, met name vanwege de noten", vervolgt Bruno. "Beren houden van beukennoten omdat ze er snel vet van worden. Ook muizen vinden de noten lekker en dat zijn weer goede prooidieren voor roofvogels en vossen."

Huilen bij maanlicht

Aan het eind van de middag wandelen we naar een ander uitzichtpunt in het park. Aan de rand van een afgrond turen we met de verreijkker naar de tegenoverliggende bergrug op zoek naar wolven. Nog niets te zien, maar de setting is indrukwekkend.

Langzaam valt de avond. Wolken trekken schichtig voorbij de maan, om zich vervolgens vast te klampen aan de bergtoppen. Valeria haalt uit haar rugzak een megafoon en laat via een geluidsopname het gehuil van een eenzame wolf horen. Niet lang daarna klinkt vanuit de vallei het antwoord van een roedel. Ze zijn er! Een intens gehuil galmt door het landschap. Valeria kijkt haar ogen uit. "Het is geen warm welkom hoor", zegt ze zacht. "Ze willen laten weten dat dit hun territorium is. Geen plaats voor een eenzame wolf. Maar wat ongelooflijk mooi, zelden zoveel gehuil gehoord als nu." Bruno beaamt het. "Een prachtig cadeau." De wolven zijn heel dichtbij. Even stopt het gehuil, maar dan keert het terug. Een oergetuid dat diep doordringt. We zien de wolven niet, maar hun aanwezigheid is voelbaar. Een ervaring om nooit te vergeten. ■

